

Regeringens proposition
1992/93:32

Samerna och samisk
kultur m.m.

SVERIGES RIKSDAG

Jag har i det föregående (avsnitt 2.12) föreslagit att det i rennäringslagen skall införas en särskild bestämmelse om den hänsyn vid rensköteln som skall tas till naturvårdens intressen. I de föreskrifter som Jordbruksverket föreslås få utfärda efter samråd med Naturvårdsverket kan ytterligare preciseringar göras om barmarkskörning på bl.a. kalvfjäll.

Chefen för Miljö- och naturresursdepartementet avser att i annat sammanhang föreslå regeringen de ändringar i terrängkörningsförordningen som föranleds av vad jag nu har anfört om terrängkörning i rensköteln.

Prop. 1992/93:32
Bilaga 2
Jordbruksdep.

2.14 Upplåtelse av rätt till jakt och fiske på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen

Mitt förslag: Den som är bosatt ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen och som är beroende av jakt eller fiske för sin försörjning skall kunna påräkna upplåtelse av rätt till jakt eller fiske på statens mark.

Upplåtelse av rätt till jakt och fiske på statens mark skall utvidgas till att i princip omfatta all mark där inte någon olägenhet av betydelse uppkommer för rennäringen eller där samebymedlems rätt till jakt eller fiske inte träds för när. Länsstyrelsens administration förenklas genom att marken delas in i områden där i princip alla får lösa ett jaktkort för jakt på småvilt. För kommuninnevånarnas småviltsjakt kan särskilda områden avsättas. De skall dessutom ha rätt att mot en lägre avgift jaga inom alla områden inom kommunen. För den som är beroende av jakt för sin försörjning kan särskilda områden komma att avsättas.

Den som för sin försörjning jagar eller fiskar långt från körbar väg bör kunna få tillstånd av länsstyrelsen att uppföra en enklare koja och att ta ved för uppvärmningen av den.

Hälften av upplåtelseavgifterna för fisket skall tillfalla berörd sameby.

Kostnaderna för jakt- och fiskebevakningen samt för vilt- och fiskevården skall inte täckas med Samefondens medel. I stället införs en avgift för varje jakt- och fiskeupplåtelse för att täcka dessa kostnader och kostnaderna för länsstyrelsens administration av upplåtelseerna.

Jordbruksverkets beslut i en överklagad fråga som avser upplåtelse av rätt till jakt efter älg skall endast kunna överklagas av sameby.

Lantbruksstyrelsens förslag: Lantbruksstyrelsen föreslår att den utpräglade glesbygdsbefolkningen boende i området ovanför odlingsgränsen och på eller i anslutning till renbetesfjällen skall ha företrädesrätt till jakten och fisket. Vid upplåtelse till övriga ortsbor och andra bör särskilt beaktas möjligheterna att främja service och sysselsättning i glesbygd. Underupplåtelse, dvs. tillstånd från länsstyrelsen att vidarefördela jakt- och fiskeupplåtelse bör endast förekomma då samordningsfördelar vinnas, då verksamheten kan tillföras ytterligare moment i form av exempelvis uthyrning och då stör-

ningar för renskötseln minskas genom en bättre styrning av jakten. Inkomsterna för fiskeupplåtelser bör fördelas med hälften vardera för samebyn och Samefonden.

Remissyttrandena över Lantbruksstyrelsens förslag: Lantbruksstyrelsens förslag tillstyrks i allmänhet eller lämnas utan erinran.

Lantbrukarnas riksförbunds och Svenska jägareförbundets förslag innebär att all statens mark ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen skall vara öppen för jakt efter småvilt. Jägarna föreslås indelade i tre kategorier. De som är bosatta inom en kommun i dessa områden skall ha rätt att lösa ett årsjaktkort som innebär rätt till jakt efter småvilt på all statlig mark inom den del av kommunen som är belägen ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen. Övriga svenska medborgare skall efter ansökan hos länsstyrelsen kunna lösa ett dag- eller veckokort som gäller inom vissa delar av denna statliga mark. För utländska medborgare föreslås slutligen att det nuvarande systemet med upplåtelser består.

Remissyttrandena över Lantbrukarnas riksförbunds och Svenska jägareförbundets förslag: Statens jordbruksverk anser att förslaget inte har beaktat diskussionen om samernas förstahandsrätt till jakten och att förslaget inte innebär någon lösning av den komplicerade frågan om samernas egendoms- skydd. I stället bör jaktresurserna utnyttjas inom den ram som angavs i prop. 1990/91:4.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser att det inte är möjligt att förena utredningens förslag till kortjakt med samernas rättigheter och intressen. Länsstyrelsen i Västerbottens län tillstyrker förslaget och anser att särskilda sportjaksområdena bör avsättas och att underupplåtelseerna till samebyarna ökas. Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att småviltsjakten ovanför odlingsgränsen kan utnyttjas i större omfattning än i dag, men att delar av området är jaktligt impediment. Länsstyrelsen hänvisar vidare till utredningen Småviltsjakt på statens mark ovanför odlingsgränsen i Norrbottens län. Nuläge – analys – förslag.

Svenska samernas riksförbund (SSR) anser att möjligheten till ytterligare jakttillfällen bör utvecklas tillsammans med samebyarna och av samebyarna etablerade jakt- och fiskeföreningar.

Skälen för mitt förslag: Fastighetsägaren har enligt 10 § första stycket jaktlagen (1987:259) jakträtten på den mark som hör till fastigheten. Enligt 5 § lagen (1950:596) om rätt till fiske får i enskilt vatten fiske enbart bedrivas av jordägaren eller den som enligt avtal, urminnes hävd, dom eller skattläggning eller på annan särskild grund har fiskerätt. Medlem i sameby har emellertid enligt 25 § rennäringslagen (1971:437) rätt att jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där. Samebymedlems rätt till jakt och fiske ingår i renskötselrätten. Denna rätt är, som jag tidigare redogjort för, en bruksrätt som är grundad på urminnes hävd. Samebymedlems rätt till jakt och fiske, som gäller både statlig och privat mark, innebär att jakten och fisket får ske även till avsalu. Medlem i sameby har enligt paragrafens andra stycke dessutom rätt att jaga och fiska för husbehov, när han tillfälligt uppehåller sig inom annan samebys betesområde, om han vistas där med anledning av renarnas skötsel. Det finns således en dubbel jakt- och fiskerätt på

utmark inom renbetesfjällen och lappmarkerna under den tid renskötsel är tillåten där. Markägaren har den jakt- och fiskerätt som följer av äganderätten och samernas jakt- och fiskerätt ingår i renskötselrätten. På sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och på renbetesfjällen får enligt 32 § rennäringslagen nyttjanderätt upplåtas endast om det kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln. Avser upplåtelsen rätt till jakt eller fiske krävs dessutom att upplåtelsen är förenlig med god jaktvård eller fiskevård och kan ske utan besvärande intrång i sameby-medlemmarnas rätt till jakt och fiske. Upplåtelse av hela fisket i ett visst vatten får bara ske om samebyn medger det. Länsstyrelsen, som förvaltar statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen, beslutar enligt 1 § rennäringsförordningen (1971:438) om dessa upplåtelser. Enligt 10 § förordningen (1990:1510) med länsstyrelseinstruktion skall det inom var och en av länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län finnas en delegation för rennäringsfrågor. Rennäringsdelegationen skall enligt 21 § förordningen avgöra frågor inom sitt ansvarsområde. Dit hör bl.a. upplåtelse av nyttjanderätt på dessa markområden. Nedanför odlingsgränsen och utanför renbetesfjällen samt på privatägd mark ovanför odlingsgränsen gäller inte de angivna bestämmelserna för nyttjanderättsupplåtelser. Upplåtelse av rätt till bl.a. jakt och fiske skall enligt 34 § rennäringslagen ske mot avgift om inte särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet. Avgiften fördelas mellan Samefonden och samebyn enligt bestämmelser som meddelas av regeringen. Enligt 3 § rennäringsförordningen tillfaller avgiften för upplåtelse av rätt till fiske till tre fjärdedelar Samefonden och till en fjärdedel samebyn samt för annan upplåtelse Samefonden och samebyn med hälften vardera.

Inkomsterna av jakt och fiske är för många samebymedlemmar viktiga. Upplåtelseavgifterna utgör en viktig inkomstkälla för åtskilliga samebyar. Jakt och fiske på egen mark eller efter upplåtelse av länsstyrelsen utgör även för många andra som är bosatta inom området ett viktigt bidrag till deras försörjning. Jag tar till en början upp frågan om hur jakten på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen bör utnyttjas.

Småviltsjakten

I prop. 1986/87:58 om jaktlag, m.m. betonar föredragande statsrådet den stora betydelse jakten och viltvården har som rekreativskälla. Det är därför önskvärt att möjligheterna till jaktutövning tas till vara. Föredraganden konstaterar att ytterligare upplåtelser av jakt kan ske genom att nya jägare tas in i etablerade jaktlag eller genom att jakt erbjuds i form av korttidsupplåtelser. Som exempel på marker för ytterligare upplåtelser anges i propositionen de stora arealer där enbart älgjakt bedrivs. Jag vill mot den bakgrunden ta upp några förslag om hur småviltsjakten på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen bör upplåtas och organiseras.

Lantbruksstyrelsen har i rapporten Frågor om samebyarnas organisation, funktion och ekonomi lämnat ett förslag till upplåtelse av rätt till jakt och fiske som i korthet innebär följande. Ortsbor, med vilka avses den utpräglade glesbygdsbefolkningen som bor ovanför odlingsgränsen eller i anslutning till renbetesfjällen, skall ha förtur till upplåtelser av jakt och fiske. Öv-

riga som bor inom eller i anslutning till områdena ges tillstånd med i huvudsak samma avgifter och villkor som för personer från andra delar av landet. De bör dock ha företräde om begränsningar måste göras i antalet upplåtelser. Underupplåtelser, dvs. tillstånd från länsstyrelsen att vidareförmedla jakt- och fiskeupplåtelser, bör förekomma endast då samordningsfördelar vinnas, då verksamheten kan tillföras ytterligare moment i form av t.ex. guidning, uthyrning av båtar och stugor eller transporter eller då förfarandet medför bättre styrning av jakten så att störningen för renskötseln minskar.

Underupplåtelser bör enligt rapporten i första hand ges till sammanslutning av samebymedlemmar. För sin administration får "upplåtaren" behålla 10-30 % av avgiften, vartill kommer den ersättning som kan tas ut för kringverksamheten. Enligt rapporten bör den verksamhet som nu bedrivs inom några samebyar fortsätta. I stort sett samma möjligheter att styra t.ex. småviltjakten har en sameby som ges rätt att sälja jaktkort. Denna form av medverkan i upplåtelseerna kräver ingen kringverksamhet och kan ske utan att någon särskild förening eller liknande bildas. Denna typ av medverkan kan enligt rapporten därför rekommenderas för samebyar som vill begränsa sitt engagemang i upplåtelseverksamheten.

Upplåtelser till sammanslutningar kan avse småvilt samt fiske. Innan upplåtelsen ges måste enligt rapporten ortsbornas intressen ha tillgodosetts. Vid upplåtelse av fiske är det angeläget att de resulterar i ett sammanhängande större utbud av fiskemöjligheter på så sätt att även vissa vatten ställs till förfogande som annars är undantagna från upplåtelse.

Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet har vidare den 19 december 1989 lämnat ett förslag till ny policy och organisation för småviltjakten på statens mark inom renskötselområdet. Organisationerna har därefter den 3 mars 1992 lämnat ett överarbetat och aktualiserat förslag. Det överarbetade förslaget innebär att all kronomark ovanför odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län samt på renbetesfjällen i Jämtlands län skall vara öppen för jakt efter småvilt. Jakt skall dock inte få ske i områden där jaktförbud införts med stöd av naturvårdslagstiftningen samt inom områden som är särskilt känsliga för rennäringen. Dessa områden kan avse exempelvis slaktanläggningar, rengården, bosättningar och mark i direkt anslutning till annan samlad bebyggelse. Inskränkningen i jakten inom undantagsområdena kan avse hela året eller begränsas till den tid en anläggning används.

Jägarna föreslås indelade i fyra kategorier. Kommuninnevånarna skall ha rätt att lösa ett årsjaktkort som innebär rätt till jakt efter småvilt på all statlig mark inom den del av kommunen som är belägen ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen med undantag av de områden som generellt är undantagna från jakt.

Övriga svenska medborgare bosatta utanför den kommun där de vill jaga skall efter ansökan hos länsstyrelsen kunna lösa ett dag- eller veckojaktkort som gäller inom vissa delar av den statliga marken ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen. Enligt förslaget torde ansökningsförfarandet kunna slopas efter några år eftersom de jägare som jagat i ett speciellt område under några säsonger i regel vill återvända dit varje år. Om det för ett visst område uppstår stor efterfrågan på jaktkort bör de som bor inom länet ha

företrädare till jakten framför övriga sökande. För utländska medborgare föreslås att det nuvarande ansökningsförfarandet bibehålls.

För att tillgodose Ortsbefolkningens behov av småviltsjakt och för att kunna sprida jakttrycket över den aktuella marken föreslås en indelning i olika jaktområden. Varje område bör helst omfatta minst 100 000 ha. Spridningen av jakttrycket uppnås genom att länsbor, övriga svenska medborgare resp. utländska medborgare jagar i var sitt område.

I vissa kommuner har jakt- och fiskevårdsföreningar arrenderat småviltsjakt på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Enligt förslaget skall dessa föreningar få fortsatt arrende och de nyss nämnda jaktkorterna skall inte gälla för de utarrenderade områdena. Varje kommuninnehavare skall dock ha rätt att av föreningen lösa jaktkort som gäller för föreningens område. Föreningen skall även ha rätt att sälja dag- och veckojaktkort till jägare bosatta utanför kommunen. Föreningen betalar in en del av avgifterna från försålda jaktkort till staten som arrende. Resterande del av avgifterna disponerar föreningen för administration samt för jakt- och viltvård, eftersom föreningen skall ansvara för jakt- och viltvården inom området.

Ansvar för administrationen av jakten bör enligt förslaget ligga på länsstyrelsen. För att få en lokal förankring av besluten och för att inte rennäringen skall påverkas negativt föreslås att den kommunvisa hanteringen skall skötas av kommittéer i varje kommun, bestående av representanter för länsstyrelsen, kommunen, berörda samebyar och jaktvårdslokaler. Kommitténs uppgift skall vara att ange inom vilka områden jakt inte skall få äga rum av hänsyn till rennäringen, under vilken tid inskränkningen skall gälla, föreslå lämpligt antal upplåtelser inom varje område, priset för upplåtelse samt att lämna förslag till de hänsynsregler som skall gälla för jaktens bedrivande.

Prissättningen för upplåtelse av rätt till småviltsjakt föreslås i huvudsak ansluta till vad som gäller i Norge. Detta innebär att ett årsjaktkort för en kommuninnehavare bör kosta 70–200 kr och för jakt inom en kommun där jägaren inte är bosatt 200–400 kr. Rätt till småviltsjakt i hela länet föreslås kosta 100–200 kr för tre dygn, 175–350 kr per vecka och 275–470 kr för ett årskort. För utländska medborgare skall avgiften vara 50 % högre än för landets medborgare som är bosatta utanför den kommun där jakten sker. Priset bör variera mellan olika kommuner och län. Priset på dag- och veckojaktkort bör vara högre i början av jaktsäsongen. Genom detta system sprids jakttrycket över hela området och över säsongen.

Småviltsjakt bedrivs i stor utsträckning med hjälp av hund. Några restriktioner vad gäller användningen av hund vid småviltsjakt i det aktuella området bedöms inte som nödvändiga. Hundägaren är nämligen ansvarig för den skada hans hund orsakar, varför det ligger i hans intresse att förhindra skador. Användningen av hund underlättar möjligheten att finna skadskjutet vilt. Erfarenheter från Norge och Finland samt från jakt- och fiskevårdsföreningar i Norrbottens län påvisar inte några problem eller konflikter mellan rennäring och småviltsjakt med hund. Skulle det ändå uppstå störningar på renskötseln vid jakt med hund kan detta enligt förslaget lösas genom krav på användande av hundar som inte driver ren.

Statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen uppgår till ca

6,4 miljoner ha exkl. nationalparkerna. Ca 700 000 ha är upplåtna till jakt- och fiskevårdsföreningar. Därmed återstår det enligt förslaget ca 5,7 miljoner ha mark som i huvudsak är disponibel för småviltsjakt.

I Norrbotten disponerar varje jägare inom jakt- och fiskevårdsföreningarnas områden ca 230 ha. I renskötseområdet i Finland disponerar varje jägare ca 390 ha medan motsvarande siffra i Norge är 960 ha. Med den sistnämnda arealen som beräkningsunderlag skulle de aktuella markerna i Sverige ge utrymme för ca 7 000 jägare. Med den areal som gäller för jakt- och fiskevårdsföreningarna skulle marken i stället räcka till för närmare 28 000 jägare. Enligt förslaget borde utan olägenhet antalet jägare kunna beräknas till 15 000–20 000 personer. Ett annat alternativ för att beräkna jakttrycket är enligt förslaget att beräkna 2–4 jakt dagar per 100 ha som rimlig upplåtelsenivå. Detta innebär 127 000–254 000 jakt dagar per år. Om varje jaktkortshavare jagar 10 dagar per år, innebär det att 12 700–25 400 årsjaktkort kan säljas inom området.

Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet anför att syftet med förslaget är att ge ett större antal jägare tillgång till småviltsjakt i fjäll och fjällnära områden. Enligt de båda organisationerna är småviltsjakten inom dessa områden i Sverige, jämfört med liknande områden i våra grannländer, kraftigt underutnyttjad. I ett läge där efterfrågan och behovet av rekreation och naturupplevelser i form av jakt är i ökande, kan det därför inte vara riktigt att så dåligt utnyttja den jaktliga resurs som dessa statligt ägda marker har att erbjuda. Ett ökat jakttryck inom dessa områden kommer enligt förslaget inte att medföra några negativa konsekvenser för viltstammarna. Avskjutningen av ripa i Norge är uthålligt ca tio gånger större än i Sverige trots att ripjaksarealen är mindre. Den föreslagna nyordningen kommer enligt organisationerna inte att innebära något intrång eller någon inskränkning i den jaktutövningsrätt som tillkommer samebymedlem enligt 25 § rennäringslagen. Med stöd av såväl norska och finska som svenska erfarenheter kan också fastläggas att det inte finns någon risk för att den föreslagna nyordningen skulle utgöra någon avsevärd olägenhet för renskötseln. Ett genomförande av förslaget skulle ge turistnäringen inom området stora möjligheter att utvecklas. Detta skulle få stora positiva effekter för näringslivet i norra Norrland. Ett tillvaratagande av dessa jaktresurser ansluter enligt förslaget väl till statsmakternas uttalade målsättning att jakttillfällen så långt möjligt bör medges för marklösa jägare.

Slutligen har Länsstyrelsen i Norrbottens län låtit utreda småviltsjakten på statens mark ovanför odlingsgränsen i länet. Utredningen Småviltsjakt på statens mark ovan odlingsgränsen i Norrbottens län, nuläge – analys – förslag redovisades i november 1991. Upplåtelseformen föreslås bli en annan än vad Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet föreslår.

Huvudmannaskapet och huvudansvaret för upplåtelseverksamheten av småviltsjakt bör enligt utredningen ligga kvar på länsstyrelsen. Den ordningen utgör en garanti för att alla berörda intressen skall kunna beaktas vid upplåtelsefrågorna. Det kan inte ankomma på vare sig sameby eller jägarnas organisationer att göra den avvägningen. De jaktliga resurserna som statens markinnehav ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen inrymmer skall utnyttjas så optimalt som möjligt med erforderligt hänsynstagande till rennä-

ringen. Verksamheten skall organiseras så att i första hand ortsbor och boende i fjällkommunerna bereds möjligheter till småviltsjakt. Småviltsjakten skall dessutom i mån av utrymme vara ett instrument för att utveckla turistnäringen i fjällkommunerna och bisysselsättningar inom samebyarna. För hela området föreslås en ny områdesindelning. Indelningen sker i olika områden för samebyarnas upplåtelsejakt, övriga ortsbors upplåtelsejakt, turistföretagens upplåtelsejakt samt områden där länsstyrelsen kan ge direktupplåtelser för korttidsjakt till en bred krets av jägare. Särskild hänsyn skall tas till fjällägenhetsinnehavare och andra utpräglade glesbygdsbor som är beroende av jakten för sin försörjning. Det antal jaktdygn inom resp. område som kan upplåtas och tidpunkten för upplåtelse bestäms med syfte att minimera störningarna för renskötseln. För att underlätta handläggningen och uppföljningen av verksamheten föreslås att ADB-stöd införs. Ett förslag till prissättningen av upplåtelse är under utarbetande.

Jag har nu redovisat tre olika förslag till hur jakten på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen bör utnyttjas. Mot bakgrund av dessa förslag och de övriga förhållanden jag redovisat anser jag att det nu är dags att ta nästa steg i utvecklingen av jakten på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Jag vill för riksdagens kännedom redovisa min syn på hur denna utveckling bör ske. Det upplåtelsesystem som jag förordar har inslag från såväl Lantbruksstyrelsens som Lantbrukarnas riksförbunds och Jägareförbundets förslag.

Som jag tidigare redogjort för ansvarar länsstyrelsen för upplåtelse av rätt till jakt och fiske på den aktuella marken. Upplåtelse avser olika typer av tillstånd. Direkta upplåtelser sker till den enskilde jägaren eller fiskaren för kortare eller längre tid. Lokal jakt- eller fiskeförening kan efter länsstyrelsens upplåtelse av visst område sälja exempelvis jakträttsbevis till sina medlemmar. Föreningar och företag kan också ges tillstånd att till ett bestämt pris förmedla ett visst antal jakt- eller fiskedygn inom ett bestämt område. För vissa områden har upplåtelse skett till jakt- och fiskevårdsföreningar, hotell, sammanslutningar av samebymedlemmar och liknande. Jakten och fisket upplåts därefter till enskilda genom s.k. underupplåtelser. Jag återkommer strax till detta. Åtskilliga jägare och fiskare får också upplåtelser efter ansökan direkt till länsstyrelsen. Det gäller inte minst fjällägenhetsinnehavare och andra glesbygdsbor som ofta är beroende av jakten och fisket för sin försörjning.

De enskilda jägare och fiskare som ansöker om upplåtelse av nyttjanderätt under en speciell tid och på ett bestämt område upplever ofta den nuvarande tillståndsgivningen som godtycklig och länsstyrelsens hantering av ansökningarna som irrationell. Orsakerna till detta är flera. Ansökningarna kommer ofta till länsstyrelsen kort före den tilltänkta jakttidens början. Berörd sameby skall innan beslut kan meddelas ges tillfälle att yttra sig över varje ansökan. Handläggningstiden blir därför lång. Om samebyn avstyrker ansökningen anges sällan skälet härför. Om samebyn avstyrkt ansökningen måste länsstyrelsen ta ställning till om tillstånd ändå kan meddelas. Detta kräver ofta kontakter med byn. Är ärendet av principiell karaktär behandlas det dessutom i länsstyrelsens rennäringsdelegation. Den som å andra sidan erhållit en upplåtelse inom ett visst område kan normalt påräkna att upplå-

telsen förnyas. Denna ordning upplevs av jägarna och fiskarna som orättvis. Länsstyrelsernas resurser att inom rimlig tid avgöra om en upplåtelse skall få ske är ibland för små. Administrationen av den nuvarande upplåtelseverksamheten måste i allmänhet betraktas som omständlig, dyrbar och tidskrävande för såväl jägare och samebyar som länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut kan överklagas till Jordbruksverket och dess beslut till regeringen. Regeringens och ibland även Jordbruksverkets beslut kan komma att meddelas först sedan den tid för jakten som avses i ansökningen redan har förflutit. I 32 § rennäringslagen finns bestämmelser om när nyttjanderätt inte får upplåtas på den aktuella kronomarken. Lagstiftningen innebär däremot inte någon skyldighet för länsstyrelsen att upplåta nyttjanderätt när det inte finns något hinder mot upplåtelse. Detta innebär att en jägare eller fiskare inte alltid kan påräkna en nyttjanderättsupplåtelse även om den skulle vara förenlig med 32 § lagen. De förhållanden som jag nu har beskrivit kan självfallet medföra att det hos jägarna och fiskarna uppstår missnöje vad gäller förvaltningen av statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Handläggningen av enskilda ansökningar om upplåtelser av rätt till jakt och fiske medför kostnader för i första hand länsstyrelsen och är administrativt betungande. Det finns därför redan av vad jag nu har anfört skäl att se över upplåtelseystemet på dessa områden.

Vissa åtgärder har börjat vidtas för att öka i första hand jaktupplåtelseerna och för att förenkla administrationen. Så har i Jämtlands län införts en ny policy för ripjaktupplåtelser. De tidigare förekommande långtidsupplåtelseerna har avvecklats och dagjaktkort introducerats. Inom vissa områden förmedlar länsstyrelsen jaktkortet medan det i ungefär två tredjedelar av området är samebyar, jaktföreningar, hotell m.fl. som getts möjlighet att förmedla jakten. Länsstyrelsens egen verksamhet omfattar ett sextiotal ripjaktområden. Ripjakten inom dessa delar av renbetesfjällen har därmed blivit tillgänglig på i princip samma villkor för alla jägare. Den ripjakt som upplåts i denna form omfattar ca hälften av renbetesfjällens totala areal av 1.1 miljoner ha. Antalet ripjägare har under de två senaste jaktsäsongerna varit drygt 3 200 som jagat under närmare 10 000 dagar. Störningarna i renskötseln har varit måttliga. Den utvidgade ripjakten har vidare medfört väsentligt ökade inkomster för samebyarna och Samefonden samt för hotell, stugbyar och andra i länets glesbygd. Upplåtelseystemet har stora likheter med det som föreslås av Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet. Länsstyrelsen i Norrbottens län upplåter i liten omfattning korttidsjakt på småvilt inom Arjeplogs och Gällivare kommuner. I Arjeplogs kommun sker upplåtelse till totalt 36 jägare inom fem områden och i Gällivare kommun till totalt 100 jägare i två områden. För dessa upplåtelser gäller att skriftlig ansökan skall ges in till länsstyrelsen som lottar ut tillstånden bland de sökande. Tillståndet gäller tre på varandra följande dagar under tiden den 25 augusti–den 31 oktober. Jakten får bara ske inom ett av områdena, men tidpunkten för jaktstarten inom den tillåtna tiden bestäms av jägaren. Kostnaden för jakten är 75 kr per dag. Till jakten inom Arjeplogs kommun ansöker ca 200 personer om tillstånd medan antalet jägare i Gällivare, där hund inte får användas, endast uppgår till ett trettiotal. I Västerbottens län upplåter länsstyrelsen ripjakt till drygt 50 jägare inom fyra områden under den

första ripjaksveckan. Fyra föreningar anknutna till samebyar upplåter dessutom ripjakt genom underupplåtelse från länsstyrelsen till ytterligare 200 jägare. Den senare jaktupplåtelsen utbjuds i form av ett "paket" där exempelvis logi ingår. Vid de nu nämnda korttidsjakterna får hund användas. I övrigt är småviltsjakten i länet upplåten endast vad avser ripa och då till ca 1 100 personer som bor ovanför odlingsgränsen eller på annat sätt har anknytning till området. Upplåtelsen gäller vanligen tills vidare. Hund får inte användas.

Jaktutövningen begränsas av bestämmelserna i jakt- och rennäringslagstiftningen. Jaktlagstiftningens bestämmelser om jakt och viltvård lägger inget hinder i vägen för en ökad jakt i enlighet med de olika förslag som presenteras om småviltsjakten ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Jag kommer senare (avsnitt 2.15) att närmare redogöra för viltvården. Som jag nyss redogjort för innehåller däremot rennäringslagen bestämmelser om skyddet för rennäringsintresset. Jag är inte beredd att förorda någon ändring av rennäringslagens bestämmelser i det avseendet. En ändring av det nuvarande systemet för upplåtelser av rätt till jakt får därför inte medföra att det skydd rennäringslagen i dag ger renskötelsen och samebymedlems egen rätt till jakt träds för när. Däremot bör den möjlighet till upplåtelse av rätt till bl. a. jakt som rennäringslagen ger utnyttjas på ett bättre sätt än i dag.

Rennäringen bedrivs i Norge och Finland under förhållanden som liknar de svenska. Jag redogör därför till en början för motsvarande regler i Norge och Finland. Det norska renskötseområdet omfattar den mellersta och norra delen av Norge vilket motsvarar ungefär halva fastlandsarealen. På statens mark är i princip småviltsjakt tillåten för alla norska medborgare och för andra som varit bosatta i Norge under det senaste året. Andra utländska medborgare kan efter ansökan få tillstånd till småviltsjakt om de har särskild anknytning till området. En avgift tas ut för det jaktkort som måste lösas. Avgiften tillfaller staten. Årsavgiften för jakt inom den kommun där jägaren är bosatt är 75 norska kr. För övriga är årsavgiften för jakt inom en kommun 210 kr. Jaktkort som omfattar en skogsförvaltnings område säljs också. Då är avgiften 110 kr för tre dygn, 200 kr per vecka och 440 kr för hela jaktseasonen. I Finnmarks skogsförvaltning, som omfattar hela länet, kostar dock ett årskort 330 kr. De renskötande samerna har, utan att behöva betala någon avgift, samma rätt att jaga småvilt som en kommuninnevånare. Den som löst jaktkort har förutom rätt att använda skjutvapen även rätt att använda fällor och ripsnaror. Vid användning av ripsnara och vissa fällor skall en skriftlig anmälan ske till kommunens viltnämnd. Några speciella regler eller begränsningar i övrigt för jakten av hänsyn till rennäringen finns inte. I de föreskrifter om viltförvaltningen som beslutats av Direktoratet för naturförvaltning ges dock möjlighet till begränsning av antalet jägare. Inom större förvaltningsområden får en uppdelning ske i mindre områden och skilda jakttider. Användningen av hund får begränsas. Lokala tidsbegränsade inskränkningar får ske efter samråd med länsstyrelsen. Möjligheterna att begränsa jakten har tillkommit av hänsyn till viltvården, renskötelsen och kommuninnevånarnas egen jakt. Dessa möjligheter till inskränkning av småviltsjakten har endast använts i Sör-Helgelands förvaltningsområde där ripjakten med hund av hänsyn till renskötelsen begränsats till ca 200 jägare den

första ripjaksveckan. Enligt den norska rennäringslagstiftningen skall hundförare se till att hund inte onödigtvis oroar eller skrämmer ren. Den som färdas i område där ren betar skall visa hänsyn och uppträda med sådan försiktighet att ren inte onödigtvis oroas eller skräms under exempelvis betning och flyttning. Särskild hänsyn skall visas under brunsttid, kalvning, märkning, skiljning och slakt.

Inom den del av Finland som omfattas av renskötseområdet har alla i en kommun boende rätt att jaga småvilt på staten tillhörig mark inom kommunen. Särskild ansökan erfordras inte och någon avgift tas inte ut. Det finns inte några särskilda bestämmelser om jakträtt för samer eller andra renägare. Den som inte är bosatt i kommunen kan hos den finska Forststyrelsen ansöka om jakttillstånd inom ett visst jaktområde. Jaktområdenas storlek varierar mellan ca 1 000 ha och 100 000 ha. Vid utfärdande av jakttillstånd tas hänsyn till kommuninnevärnarnas rätt till jakt samt vilttillgången. Där emot finns inga särskilda bestämmelser om hänsyn till rennäringsen. Ett jakttillstånd kostar 50 finska mark för ett dygn, 100 mark för tre dygn och 150 mark för en vecka. Avgiften tillfaller staten. Inom renskötseområdet kan länsstyrelsen besluta att hund skall hållas i band från den 1 februari om särskilda skäl föreligger. I övrigt saknas bestämmelser om användning av hund vid jakt. Hundförare ansvarar dock för den skada hans hund åstadkommer på bl.a. renskötelsen.

Bestämmelserna i de olika länderna varierar således vad avser samernas rätt till jakt liksom vad gäller upplåtelser av rätt till jakt på statens mark. De norska och finska bestämmelserna medför, jämfört med vad som gäller i Sverige, betydligt större möjligheter till jakt på statens mark för i synnerhet kommuninnevärnarna, men även för andra medborgare. Några olägenheter av betydelse för renskötelsen i Norge och Finland har enligt vad jag erfarit inte uppkommit på grund av de bestämmelser som gäller i dessa länder. Det som i första hand kan vålla problem är användningen av hund. Jag återkommer strax till frågan om användningen av hund vid jakt. Ett förändrat system i Sverige för upplåtelse av rätt till jakt på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen måste självfallet ha sin utgångspunkt i de bestämmelser som gäller i svensk lagstiftning. Ett främjande av jaktintresset får inte leda till att andra viktiga intressen påverkas negativt. Helt uppenbart är emellertid att småviltsjakten inom de aktuella områdena i Sverige utgör en viktig utvecklingspotential som kan utnyttjas i väsentligt större omfattning än i dag utan att renskötseintresset träds för när.

De områden som av länsstyrelserna upplåts till jakt och fiske anges i Lantbruksstyrelsens rapport ha varit i stort sett desamma under lång tid. Genom en större flexibilitet och anpassning till renskötelsens skiftande förhållanden bör möjligheter finnas till betydligt utökade upplåtelser. Detta kan enligt rapporten ske genom att korttidsupplåtelser av jakt lämnas inom särskilt avsetta större eller mindre områden och genom att upplåtelsetiden anpassas efter bl.a. renskötelsens förutsättningar.

Förutsättningarna för att öka upplåtelseerna är enligt rapporten störst i fråga om upplåtelser för sportfiske under vinterhalvåret och korttidsupplåtelser för småviltsjakt, särskilt jakt på ripa. Även om nyttjanderättsupplåtelser i framtiden i viss ökad omfattning sker genom utarrangeringar till jakt-

och fiskeorganisationer, turistorganisationer eller samebyar i form av underupplåtelser kommer enligt rapporten merparten av upplåtelseerna ändå att ske genom länsstyrelsen, som ju har att svara för de övergripande avvägningarna gentemot rennäringsintressena.

De jaktliga resurserna på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen bör enligt min mening utnyttjas i så stor utsträckning som möjligt inom den ram som gällande lagstiftning medger. Jag delar uppfattningen att det är möjligt att upplåta väsentligt större områden än i dag för jakt och fiske. Enligt min uppfattning kan det av Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet föreslagna systemet för upplåtelser av småviltsjakt med modifieringar genomföras utan att renskötselintresset träs för när. Inte minst den nya policyn för upplåtelser av ripjakt i Jämtlands län visar detta.

En förutsättning för att renskötseln inte skall störas är att vissa för renskötseln mycket känsliga områden undantas från de områden som upplåts för småviltsjakt. De områden det närmast är fråga om att utesluta från småviltsjakt är platser där samling, skiljning och slakt sker under hösten samt känsliga avsnitt av flyttleder. Inom länsstyrelsen finns sådan kännedom om renskötselns markanvändning att en lämplig avgränsning av områdena lätt bör kunna ske. Det får avgöras från fall till fall om jaktförbudet skall gälla hela året eller endast under viss tid. Även vissa andra områden bör undantas från jakt, i första hand mark runt byar och annan samlad bebyggelse. De områden som i dag är undantagna från upplåtelser av småviltsjakt är väsentligt större än vad som från de angivna synpunkterna är erforderligt. Jag räknar således med att de områden som behöver undantas från jakt endast är av begränsad omfattning. Inom övriga områden bör i princip rätt till jakt alltid upplåtas om olägenhet av någon betydelse inte uppkommer.

I likhet med Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet anser jag att jakten bör ske inom avgränsade bestämda områden. Som framgått av min tidigare redogörelse för de nuvarande förhållandena sker också detta. Storleken av områdena bör enligt min uppfattning vara mer beroende av de naturgivna förutsättningarna än vad organisationerna föreslagit. Ripjaktsområdena i Jämtland har en areal av ca 2 500 ha och upplåts till 2-4 jägare åt gången under högst fem dagar. I Västerbottens län har marken delats in i 60 områden. Områdena bör emellertid enligt min mening vara så stora att i princip alla jägare som så önskar samtidigt kan utnyttja ett område. Genom ett sådant förfarande blir länsstyrelsens administration mindre och jägarnas valmöjligheter vid jakten större. Det bör ankomma på länsstyrelsen att fastställa en lämplig avgränsning.

Samhällsutvecklingen har medfört att behovet av tillgång till jakt och fiske för befolkningens försörjning är mindre än tidigare. Det finns emellertid en mindre grupp personer som i större eller mindre omfattning är beroende av jakt och fiske för sin försörjning. Det gäller t.ex. fiskesamer och fjällägnetsarrendatorer samt sådana personer som bor i väglöst land eller som behållit en livsföring utan större påverkan av utvecklingen i samhället. I Lantbrukarnas riksförbunds och Jägareförbundets förslag föreslås att särskilda områden avsätts för kommuninnevärdarna. Så har även skett i Jämtland vad gäller den utpräglade glesbygdsbefolkningen. Jag delar uppfattningen att särskilda jaktområden kan behöva avsättas för kommuninnevärdarna. Det är

då viktigt att områdena får en sådan storlek att möjligheterna till försörjning inte äventyras för de personer som i det avseendet är beroende av jakten. I den mån någon är beroende av exempelvis ripjakt för sin försörjning skall det vid behov övervägas att i det särskilda fallet säkerställa denna jakt genom att upplåta ett visst område till en sådan person. Området kommer därigenom att undantas från jakt för andra. Det är enligt Lantbruksstyrelsens rapport svårt att avgränsa denna speciella grupp med entydiga kriterier. Avgränsningen bör emellertid grundas på ålder, inkomst, bostadsort, tillgång till egna jaktmarker och fiskevatten m.m. En generell beskrivning kan medföra att gruppen endera blir för liten eller vidgas på ett inte önskvärt sätt. Bedömningen måste vara flexibel, men ha sin grund i behovet av jakt för försörjningen. Det är enligt min mening mycket angeläget att de personer som helt eller delvis är beroende av jakten eller fisket för sin försörjning erhåller erforderliga upplåtelser. Det är självfallet så att jakten eller fisket av hänsyn till samebymedlemmarnas egen jakt och fiske eller andra skäl inte alltid kan ske på den plats sökanden själv önskar. Det viktiga är emellertid att möjligheterna till försörjning inte äventyras. Den grupp det är fråga om torde i första hand omfatta fjällägenhetsarrendatorer och fiskesamer och endast avse ett ringa antal personer inom renskötseområdet.

Jag vill i detta sammanhang även ta upp frågan om upplåtelseavgifterna för de personer som är beroende av jakten för sin försörjning. Enligt 34 § rennäringslagen skall avgift utgå för upplåtelse om det inte finns särskilda skäl för avgiftsfrihet. I förarbetena till lagen (prop. 1971:51) anges som exempel på fall där det kan vara befogat med avgiftsfrihet att upplåtelsen sker till en fiskesame som är beroende av fisket för sin försörjning. För den kategori personer det nu är fråga om bör, om inte särskilda skäl för avgiftsfrihet kan anses föreligga, avgiften ofta kunna sättas lägre än vad som gäller vid upplåtelse till andra. Så är i exempelvis Jämtlands län avgiften för ripjakten för ortsbor ca 30 % lägre än för andra.

Förhållandena är olika i de tre berörda länen vad gäller boende- och markägarstruktur. Upplåtelser till ortsbor har därför kommit att få olika omfattning och inriktning beroende på de olika krav och resurser som föreläggat. I Norrbottens län har en väsentlig del av ortsbefolkningens behov av jakt- och fiskemöjligheter tillgodosetts genom utarrenderingar till föreningar i tätorterna. I Västerbottens län förekommer i stort sett endast personliga upplåtelser till ortsbor. Som jag tidigare nämnt har ca 1 100 personer där erhållit upplåtelse av rätt till jakt efter ripa. I Jämtlands län har efterfrågan från ortsbefolkningen varit relativt liten, då det i fjällområdet finns stora privata mark- och vattenområden. För de boende i glesbygden som inte är beroende av jakt och fiske för sin försörjning har jakten och fisket främst betydelse som en källa för rekreation. I fjällkommunerna är utbudet av fritids- och kulturaktiviteter ofta mindre, varför jakten och fisket där har större betydelse än i andra delar av renskötseområdet. Lantbrukarnas riksförbunds och Jägareförbundets förslag om att alla i kommunen fast bosatta skall ha rätt att jaga på den statliga marken inom kommunen innebär enligt min mening att ortsbornas behov av jakt beaktas på ett rimligt sätt.

Lantbrukarnas riksförbund och Svenska jägareförbundet har föreslagit att kommunvisa kommittéer skall ange undantagsområden, föreslå ett lämpligt